

TIASSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 13, Eylül 2017, s. 48-59

Nihal Arda AKYILDIZ¹

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ENGELLİ POLİTİKASI

Özet

Avrupa Birliğine üye olan ve üyelik yolunda ilerleyen ülkelerin önünde önemli bir sorun olarak izledikleri engelli politikası bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2010 dünya nüfus tahminlerine göre hazırlanmış olduğu Dünya Engellilik Raporuna göre, bir milyardan fazla insanın veya dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15'inin bir tür engellilik ile yaşadığının tahmin edildiği belirtilmektedir. Avrupa Birliğinde ise bu oran yaklaşık olarak aynıdır ve 80 milyon insan hayatını engelli olarak sürdürmektedir. Avrupa Birliği'nde 15-64 yaş arası temel etkinlik problemi yaşayan engelli birey sayısı 44 milyon iken, hayat boyu süren bir sağlık problemi nedeniyle kısıtlı çalışma imkânına sahip engelli birey sayısı 35 milyon civarındadır. Bu sayı yadsınamayacak kadar fazladır. Bu çalışmada; AB'de engellilere yönelik izlenmekte olan politikalar incelenerek yakın gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara farklı bir bakış açısıyla çözümler üretilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Engelli Politikası, Sosyal Güvenlik

EUROPEAN UNION'S DISABILITY POLICY

Abstract

A major problem standing in front of the European Union members and countries progressing towards membership is their disability policies. The World Disability Report prepared by the World Health Organization based on 2010 world population estimates reveals that over one billion people or about 15 percent of the world's population are estimated to live with some form of disability. This ratio is about the same in the European Union and 80 million people continue their lives as disabled people. In the European Union, the number of disabled people between the ages of 15 to 64 who have basic activity problems is 44 million while the

¹Dr., Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Mimar., nihalardaa@hotmail.com

number of disabled people who have limited working ability due to a life-long health problem is around 35 million. This number is too many to be ignored. In this study; it is aimed to produce solutions to the possible problems that will be encountered in the near future with a different perspective by examining the European Union policies towards disabled people.

Key words: European Union, Disability Policy, and Social Security

GİRİŞ

Engellilik kavramı insana dair bir problem olması açısından yine insanla çözümlenebilir. Engellilik kavramı üzerinde çeşitli disiplin ve yaklaşımlar çerçevesinde durulmuş ve engellilerin toplumla nasıl bütünleştirilebileceği konusunda çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Geçmişten günümüze engellilerin sorunları bulunduğu ve birçok insan için sıradan olan şeylerin engelliler açısından büyük bir lüks olduğu aşıkardır. Tarihsel süreçte engellilerin ihtiyaçlarını belirlemek ve topluma adapte olabilmelerini sağlamak adına atılan adımlarda zaman zaman başarılı olunsa da bu çalışmaların henüz istenen düzeye ulaşmadığı görülmektedir.

Günümüzde gelinen noktada engellilik kavramı birçok toplumun dikkatini yoğunlaştırdığı durumların başında gelmektedir. Ancak kimi toplumlara göre bu durum daha önemsizdir. İnsanlar çevresinde engelli arkadaşları varsa iletişim kurmakta tam aksi yönde ise çoğunlukla iletişim yolunu tercih etmemektedir. Toplumdan topluma değişen bu engellilik yaklaşımı veya çok az insan tarafından gösterilen çaba ile engellilerin sorunlarının çözülemeyeceği açıktır. Bu nedenle engellilik her kesimden insanı kapsayacak şekilde sosyal ve ekonomik koşullar dikkate alınarak politika üretilmelidir.

Ülkemizde engellilik kavramı AB ile uyum sürecinde kendine farklı bir boyut kazandırmıştır. Avrupa Birliği son yıllarda engelliği yeni bir yaklaşımla tanımlayarak engellileri yardıma muhtaç olan insanlar olarak görmeyi bir kenara bırakmış, onları diğer bireylerle eşit haklara sahip toplumla bütünleşme gayretinde olan bir topluluk olarak görmeyi tercih etmiştir. İnsanların farklılıklarına verilen değer adına bu yaklaşım gayet umut vericidir. Bu düşünce tarzı oluşturduğu kendine özgü yanıyla belli başlı sosyal ve ekonomik süreçleri beraberinde getirmektedir. Toplumsal açıdan farklılıkları olan bireyleri toplumla bütünleştirebilmek için tüm insanların bilinçlendirilmesi ve bu süreçte aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Ekonomik açıdan ise Avrupa Birliğinin engellilere yönelik ileriye yönelik planlamalar yaparak fırsat eşitliği doğrultusunda yeni politikalar geliştirmesi engellilerin toplumla kaynaşması gerçekleşmiş olacaktır. Fırsat eşitliği, son 25-30 yıldır uluslararası örgütlerin gündeminde kendine yer bulmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin de engelliler diğer insanlarla eşit hak ve sorumluluklara sahiptir düşüncesi vurgulanmıştır

AB ENGELLİ POLİTİKASI

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan iki tane büyük organizasyon görmekteyiz: Avrupa Topluluğu ve Avrupa Konseyi².

Avrupa Konseyi'nin (Kuruluşu 5 Mayıs 1949) başlıca çalışma alanları “İnsan Hakları, Eğitim Kültür, Spor, Kamu Sağlığı, Sosyal Sorunlar, Gençlik Çeviri, Mimari Miras, Yerel ve Bölgesel Yönetimler ve Hukuk İşleri” ile ilgilidir.³

Avrupa Konseyi'nde halen yürütülmekte olan Sosyal Güvenlik çalışmaları ise şöyle sıralanabilir: Tıbbi bakım ve yaşlılık ile malullük sigortalarının nüfusun bütününe kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması, sosyal sigortanın istihdam politikasına katkısı, kadınlar ile erkeklerin eşit şekilde korunması, ülkelere dönen göçmen işçilerin sosyal korumalarının geliştirilmesi.⁴

Toplumlar arasında özürli kişilerin yaşam koşullarının kolaylaştırılması ve uyumlarının sağlanmasında önemlidir. Konsey bünyesinde yapılan çalışmalarda özürli kişilerin uyum olanaklarının geliştirilmesi ve bu kişilerin imkânlar ölçüsünde bağımsız olmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Üye ülkelerdeki nüfus eğilimleri incelendiğinde doğum oranlarının azaldığı, nüfusun yaşlandığı bunun üye devletlerin sosyal ve ekonomik politikalarına etkileri üzerinde durulmuştur.⁵

Batının bu bağlamda bir “demografik panik” yaşadığını da söylemek mümkündür. Üretken işgücünün düşüşü ile yaşlıların ihtiyacı olan sosyal güvenlik uygulamalarının yükünün kimler tarafından nasıl paylaşılacağı tartışmaları çok geniş zeminlere taşmış bulunuyor.⁶

Roma Anlaşmasının (25 Mart 1957) 117. ile 128. maddeleri arası sosyal hükümleri içermekte ve sosyal sistem uygulamalarını standartlaştırmaya çalışmaktadır, Antlaşmanın 117. maddesi “yaşama ve çalışma koşullarının üye ülkeler arasında iyileştirilmesi için, yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerinin birbirine yakınlaştırılması” karara bağlamıştır.⁷

Roma Anlaşması'nın ilgili 125. maddesine göre, tarım- tekstil ve giyim sektöründen ayrılıp diğer sektörlerde çalışmak isteyenlere, göçmen işçilere, işsiz ya da iş arayan 25 yaşını geçmemiş gençlere, sakat ve malullere, kadınlara mesleki eğitim vermek ve gerekli tedbirleri almakta, diğer yandan da geri kalmış bölgelere, teknolojik yeniliklere uyum sağlanmasına, sakatlarla yaşlı işçiler ve 35 yaşın üzerindeki kadınlara fondan sosyal yardım yapılmaktadır.⁸

Haluk Özdemir, Avrupa Birliği'nin “nitelikli her sorun için hukuksal ve kurumsal çözümlerin mümkün olduğuna inanmasıdır. Avrupa yumuşak gücünün önemli bir özelliği de hukuksal ve

²Yararcan, Taylan, Aile Politikaları, Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, “Avrupa Topluluğu ve Konseyi” bölümü, s.275, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991

³ Age, s.276

⁴ Age s.279

⁵ Age s.281,282

⁶ Öke, Mim Kemal, Aile Politikaları, Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, “Giriş” bölümü, s.VII Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991

⁷Yararcan, Taylan, Aile Politikaları, Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, “Avrupa Topluluğu ve Konseyi” bölümü, s.283-284, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991

⁸ Age s.284

kurumsal yöntemin çözümleri üretmesinden kaynaklanmaktadır.”⁹demektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, AB tespit ettiği sorunların çözümü için öncelikle hukuksal alt yapıyı oluşturup, daha sonra üyelerden bunu uygulamalarını istemektedir.

AB'nin engellilere yönelik politikalarını incelemeye başlarken önce tarihsel süreçten daha sonra AB bünyesinde bulunan engelli oluşumları ve son olarak da engelli mevzuatından bahsedeceğiz.

A- AB ENGELLİ POLİTİKASININ TARİHSEL SÜRECİ

Avrupa Birliği son yirmi yıldır engelliliği farklı bir biçimde anlamlandırmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımda engelliler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı en belirgin temel, insanlığa özgü farklılıklara verilebilecek en önemli değerin toplumsal ve ekonomik süreçlerin tüm insanları içine alacak şekilde yapılandırılması ile mümkün olacağı düşüncesidir. Avrupa Birliğinin engellilere yönelik yeni yaklaşımı fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan “haklar” temeline dayanmaktadır.

1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Beyannameğine ek olarak yayımladığı “Engelli Hakları Bildirgesi”¹⁰ ile engellilerin diğer insanlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları vurgulanmıştır.

1981 yılının uluslararası engelliler yılı ilan edilmesinin ardından 1982 yılında “Engelliler İçin Dünya Eylem Programı”¹¹ kabul edilmiştir. Dünya engelliler yılı ve ardından kabul edilen Dünya Engelliler Eylem Programı Avrupa Topluluğu’nu da harekete geçirmiş ve bu sürece katılımını teşvik etmiştir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi tarafından 1980 ve 1990’larda çeşitli bildirgeler ve kararlar yayımlanmıştır. Bu çerçevede Avrupa Birliğine üye ülkelerin hükümet temsilcilerinden oluşan Konsey tarafından 21 Aralık 1981 tarihinde Avrupa Topluluğu düzeyinde engellilerin sosyal entegrasyonuna ilişkin bir karar alınmıştır.

Bu kararın ardından 24 Temmuz 1986 tarihinde “Avrupa Topluluğu Düzeyinde Engellilerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı”¹² alınmıştır. Bir çerçeve niteliği taşıyan bu karar, üye ülkelerin engellilere mesleki rehabilitasyon ve istihdam alanlarında fırsat eşitliği sağlamak için gerekli tüm önlemleri almaları ve engelli çalışanların karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturulan politikaları izlemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Diğer bir karar 31 Mayıs 1990 tarihinde Avrupa Konseyi ve Eğitim Bakanlarının aldıkları “engelli çocuk ve gençlerin genel öğretim sistemi içinde kaynaştırılmalarına yönelik karar”¹³dır.

⁹ Özdemir, Haluk, Avrupa Mantiğı, s.402 Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2015

¹⁰ Declaration on the Rights of Disabled Persons Proclaimed by General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975

¹¹ World Programme of Action Concerning Disabled Persons 3 December 1982, by its resolution 37/52. 1/

¹² Council Recommendation of 24 July 1986 on the Employment of Disabled People in the Community (86/379/EEC)

¹³ Resolution of The Council and The Ministers of Education Meeting Within The Council of 31 May 1990

HELIOS (1988-1992) ve HELIOS II (1993- 1996) programları üye ülkelerin ekonomik ve sosyal entegrasyon, fırsat eşitliği ve bağımsız yaşam konularında bilgi paylaşımında bulunmaları için bir platform oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır.

20 Aralık 1996 tarihinde Konsey ve hükümet temsilcileri engelliler için fırsat eşitliği konusunda bir karar almıştır. Avrupa Komisyonu bu kapsamda aynı yıl “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği - Topluluğun Yeni Engellilik Stratejisi 1996”¹⁴ başlıklı bir tebliğ yayımlamıştır. Bu tebliğ Birleşmiş Milletlerin “Engelliler için Standart Kurallarla ortaya koyduğu yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu strateji, Engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları engellerin tanımlanması gerekliliğini ve engellilerin fırsat eşitliğinden yararlanması önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır.

Avrupa Birliği'nin temel hedefi bütünleşmiş bir Avrupa toplumu yaratmaktır. Bu kapsamda ayrımcılıkla mücadele ve ekonomik ve sosyal yaşama engellilerin tam katılımı temel ilkedir. 1999 yılında imzalanan Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşması'nın ayrımcılıkla mücadele kapsamında olan 13. maddesinde: “Avrupa Konseyi, Komisyondan gelen öneriler doğrultusunda Avrupa Parlamentosunun görüşünü alarak cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din ya da inanç, engellilik, yaş ya da cinsel tercihe dayalı olarak karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla mücadele konusunda gerekli tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır.

Bu hüküm ile Avrupa Birliğinde engellilere ilişkin olarak gerçekleştirilecek faaliyetlerin dayanağı daha güçlü hale gelmiş ve engellilerin karşılaştıkları güçlükler görünürlik kazanmıştır. Amsterdam antlaşmasında istihdamla ilgili yeni bir başlık oluşturulmuştur. Bu başlık altında yeni bir “Avrupa İstihdam Stratejisi”¹⁵ oluşturulması öngörülmüştür.

Bu strateji istihdam edilebilirlik, girişimcilik, uyum, uyarılma ve fırsat eşitliği olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Bu stratejiye dayalı olarak Avrupa Çalışma ve Sosyal İşler Konseyi her yıl, üye ülkelerin yıllık ulusal eylem planları çerçevesinde uygulamakla yükümlü oldukları ve çeşitli ilkelere dayanan bir yönerge¹⁶ hazırlamaktadır. Bu yönerge içerisinde engellilerin, etnik azınlıkların ve diğer dezavantajlı grupların durumlarına özel önem verilmektedir. Bununla, Engelliler işgücü piyasasına dahil olmaları yönünde gerekli teşvik edici tedbirlerin alınması gerektiği yer almaktadır.

Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşmasının ayrımcılıkla mücadele kapsamında olan 13. maddesinde dayanarak Avrupa Komisyonu 25 Kasım 1999 tarihinde ayrımcılıkla mücadele konusunda öneri paketi hazırlamıştır. Bu öneri paketi içerisinde, 2001-2006 yılları arasında kapsayan ayrımcılıkla mücadele konusunda Topluluk Eylem Programı oluşturulması ve engellilerin istihdam edilme ve iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılığa yönelik AB genelinde bir direktif yayımlanarak, önleyici tedbirler alınması yönünde eylem planı hazırlanması yer almaktadır. Avrupa Konseyi ayrımcılıkla mücadele konusunda 2001-2006 yıllarını kapsayan Topluluk eylem programı oluşturulması kararı¹⁷ 27 Kasım 2000 tarihinde almıştır. Bu programın amaçları:

¹⁴Resolution of the council and of the representatives of the governments of the member states meeting within the council of 20 December 1996 on equality of opportunity for people with disabilities

¹⁵http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/index_en.htm

¹⁶Council Decision of 22 July 2003 on guidelines for the employment policies of the Member States (2003/578/EC)

¹⁷Council Decision of 27 November 2000 establishing a Community action programme to combat discrimination (2001 to 2006) (2000/750/EC)

Avrupa Birliği'nde Engelli Politikaları

- Ayrımcılık olgusu hakkında bilgi verilmesi ve bu konudaki politikaların ve uygulamaların etkililiğinin değerlendirilmesi yoluyla ayrımcılık hakkındaki anlayışın geliştirilmesi;
- Ayrımcılığı önlemek ve ayrımcılığa etkin şekilde dikkat çekmek için değişik ayrımcılık türlerinin kendilerine özgü niteliklerinin gözönünde bulundurularak özellikle organizasyonların eylem araçlarının güçlendirilmesi ve bilgi alışverişinin ve iyi uygulamaların desteklenmesi ve Avrupa düzeyinde ađ kurulması;
- Farkındalık oluşturma kampanyalarını da içine alan ayrımcılıkla mücadele uygulamalarının yaygınlaştırılmasıdır.

Avrupa Komisyonu tarafından 27 Kasım 2000 tarih 2000/78/EC sayı ile yayımlanan “İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi”¹⁸ nin amacı eşit muamele ilkesinin üye ülkelerde uygulamaya konulacağı görüşüne bağlı olarak istihdam ve çalışma konularında din veya inanca, özgürlüğe, yaşa veya cinsel yönelime dayanan ayrımcılık ile mücadele için genel bir çerçeveyi ortaya koymaktır. Bu Direktifte 2003 yılı sonuna kadar Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin bu direktifi ulusal yasalarına uyarlamaları öngörölmüştür. Avrupa Birliği'nin engellilik politikasına yeni bir boyut kazandıran bu direktif, engellilere yönelik özel düzenlemeler yapılması yerine engellilerin haklarını kullanırken karşı karşıya kaldıkları engellerin ortadan kaldırılmasını böylece engellilerin topluma tam katılımlarının sağlanmasını hedeflemektedir. Direktifin Avrupa Birliğine üye bazı ülkelerdeki var olan kuralları değiştirmesi özellikle de işverenleri (kamu ve özel sektör) ve işverenlerin engellilere yönelik uygulamalarını etkilemesi beklenmektedir. Bu direktif ile işverenlerin işyerlerinde engellilere uygun makul düzeyde düzenlemeler yapması gerektiği gündeme gelmiştir. Bu anlayışın dayanağı kişinin ancak uygun düzenlemeler yapıldığı takdirde iş için uygun aday olarak görölebileceğidir. Avrupa Komisyonu bu direktifle sağlanacak istihdam alanındaki yararları değerlendirdikten sonra diğer alanlara da özel olarak eğilmeyi planlamaktadır. Bu kapsamda Komisyon, 2004 baharında gelecekteki ayrımcılıkla mücadele stratejisine yönelik bir rapor (GreenPaper) yayınlamayı planlamaktadır.

16 Haziran 2003 tarihinde Avrupa genelinde başlatılan ayrımcılıkla mücadele kampanyası ile, bu direktif doğrultusunda tüm aktörlerin, özellikle de işverenlerin ve çalışanların, hakları ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu 12 Mayıs 2000 tarihinde “Engelli Bireyler İçin Engelsiz bir Avrupa'ya Doğru”¹⁹ başlıklı bir tebliğ yayımlamıştır. Bu tebliğe engelli kişilerin sosyal ve ekonomik olanaklara ulaşmalarını kısıtlayan sosyal, mimari ve tasarım engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik kapsamlı ve bütüncül bir stratejiye vurgu yapılmaktadır. Bu tebliğ, engellilerle ilgili AB politikalarını gözden geçirerek engelli bireylerin ulaşılabilirliğini artırmaya yönelik olarak Avrupa genelinde çaba sarf edilmesini öngörmektedir. Engelli bireyler için engelsiz Avrupa yaratmaya odaklanmış olan bu tebliğ ile meslek edinme, eğitim, mesleki eğitim, ulaşım, iç piyasa, bilgi toplumu ve yeni teknolojilerle ilgili olarak Avrupa düzeyinde bir sinerji yaratılmaya çalışılmıştır.

¹⁸ OJEC, Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, L 303/16-2.12.2000

¹⁹ <http://eyh.aile.gov.tr/data/542560ac369dc314a097ec25/2000barrierfreeeuropa.pdf> “Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities”

7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında Nice’de toplanan Avrupa Konseyi, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”²⁰ nı kabul etmiştir. Bu belge ile uluslararası, Avrupa ve ulusal düzeydeki kaynaklarda yer alan sivil, politik, ekonomik, sosyal ve toplumsal haklar tek bir belgede biraraya getirilmiştir. Avrupa Komisyonu bu belgenin mümkün olduğunca fazla Avrupa vatandaşına ulaşmasını istemektedir. Bu belgenin Ayrımcılıkla ilgili olarak düzenlenen 21. Maddesi’nin 1. paragrafında: “Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya toplumsal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasal veya başka konulardaki görüşler, ulusal bir azınlığın üyesi olmak, mal, doğum, engellilik/engellilik, yaş, cinsel eğilimler gibi hususlara dayanılarak ayrımcılık yapılamaz” denilmekte ve engellilerin topluma katılımlarına ilişkin 26. madde de ise; “Avrupa Birliği, engelli kişilerin bağımsızlıklarını, sosyal ve mesleki açıdan içinde yaşadıkları topluma katılıp katkıda bulunmalarını sağlayacak önlemlerden yararlanma haklarını tanıyarak ve bu haklara saygı duyar” hükmü yer almaktadır.

Avrupa Konseyi 2003 Yılı’nın Avrupa Engelliler Yılı Olarak Saptanması konusunda 3 Aralık 2001 tarihli bir karar²¹ almıştır.

Bu karar ile Avrupa Engelliler Yılı sürecinde bilinç düzeyinin güçlendirilmesinin esas olarak üye ülkeler düzeyinde gerçekleştirilecek etkin faaliyetlere bağlı olduğu ve bu faaliyetlerin de Topluluk düzeyindeki ortak çabalar ile desteklenmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Avrupa Engelliler Yılı’nın bilinç düzeyini yükseltmede ve bu faaliyetlere hız kazandırmada itici güç olabileceği düşünülmüştür.

Avrupa Engelliler Yılı’nın hedef ve amaçları aşağıdaki gibi saptanmıştır²²:

- (a) Engellilerin hakları ile ilgili bilinç düzeyini arttırmak, bunların ayrımcılığa karşı korunmalarını ve engellilerin haklarını tam ve eşit şartlarda kullanmalarını sağlamak;
- (b) Avrupa’da yaşayan engellilere fırsat eşitliği sağlamak için gerekli önlemlerin ele alınıp tartışılmalarını teşvik etmek;
- (c) Yerel, ulusal ve Avrupa ölçeğinde gerçekleştirilmiş olumlu uygulamaların, etkin stratejilerin ve edinilmiş deneyimlerin paylaşılmasını teşvik etmek;
- (d) İlgili tüm taraflar arasında, yani hükümetler, sosyal taraflar, sivil toplum örgütleri, sosyal hizmet kuruluşları, özel sektör, engelliler ve bunların aileleri arasında işbirliğini güçlendirmek;
- (e) Engellilik ile ilgili iletişimi geliştirmek ve engelli kişiler hakkında olumlu bir imaj oluşturulmasını teşvik;
- (f) Engellilerin farklı özellikleri ile değişik tipteki engellilikler hakkındaki bilinç düzeyini yükseltmek;
- (g) Engellilerin karşı karşıya kaldıkları çok yönlü ayrımcılık hakkında bilinçlendirmeyi sağlamak;
- (h) Engelli çocuk ve gençlerin eşit öğrenim haklarının benimsenmesine özel önem vermek, böylece bunların tam katılımlarını teşvik etmek ve desteklemek; özel gereksinimleri olan öğrencilerin genel veya özel kurumlara ve Avrupa değişim programlarına katılmalarını geliştirmek

²⁰ OJEC, Charter Of Fundamental Rights Of The European Union (2000/C 364/01), C 364/1- 18.12.2000

²¹ OJEC, Council Decision of 3 December 2001 on the European Year of People with Disabilities 2003 (2001/903/EC), L 335/15- 19.12.2001

²² <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/14-avrupa-birligi-ve-engellilik>

üzere çocuk ve gençlerin eğitimi ile ilgilenen meslek kişi ve grupları arasında Avrupa çapında işbirliğini oluşturmaktır.

Avrupa Engelliler Yılı kapsamında çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler 5-7 Aralık 2003 tarihinde İtalya dönem Başkanlığında Roma'da gerçekleştirilen Konferansta ele alınmıştır. Hakların kullanımı ve engellilerin ulaşılabilirliği ile ilgili konuları tartışmak üzere politikacılar, engellilerin temsilcileri, uzmanlar, akademisyenler, sosyal taraflar ve medyadan 500 kişi bir araya gelmiştir. Bu toplantı ile, üye ve aday ülkeler Avrupa Engelliler Yılı'nın sonuçlarını ortaya koymaya ve engellilik konusunun sonraki dönemlerde de politika öncelikleri arasında yer almasını temin edilmesi gereği ortaya konulmuştur.²³

2010 yılına kadar olan dönemi kapsayan Avrupa Komisyonu'nun "Avrupa Engellilik Eylem Planı"²⁴, Avrupa Engelliler Yılı'nın başarıları ve İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifinin üye ülkeler tarafından etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmek üzerine oluşturulmuştur. Bu eylem planının üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, İşte ve İstihdamda Eşit Muamele Direktifi'nin uygulanması, ikincisi ilgili Topluluk politikalarına engellilik boyutunun dahil edilmesi ve diğeri ise "herkes için ulaşılabilirliğin" iyileştirilmesidir. Bu eylem planının aşamaları Avrupa Birliği kapsamında engellilerin genel durumlarının ele alındığı ve Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanacak iki yıllık raporlarla desteklenecektir. 1 Aralık 2003 tarihinde toplanan Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlar Konseyi toplantısı sonucunda Avrupa Komisyonu Ayrımcılıkla Mücadele ve direktifin 2003 yılı sonuna kadar ulusal yasalarla uyumlaştırılması konularında görüş birliğine varılmıştır.

B- AB'DE ENGELLİLERE YÖNELİK OLUŞUMLAR

B.1-Üst Düzey Grup

Üye Ülkelerle İşbirliğini Geliştirmek için, Engellilik Konusunda Üye Ülke Temsilcilerinden Oluşan Üst Düzey Grup (High Level Group of MemberStates' Representatives on Disability²⁵) kurulmuştur.

Bu Grubun amacı, Hükümetler düzeyinde engellilere yönelik varolan politikaları ve öncelikleri gözden geçirmek, bu konudaki bilgileri ve deneyimleri biraraya getirmek ve engellilik konusunda geleceğe yönelik olarak Avrupa Birliği düzeyinde raporlama yöntemlerine ilişkin danışmanlık yapmaktır.

B.2- Engellilik Grubu

Politika Oluşturma Süreçlerine Engellilik Boyutunun Dahil Edilmesi için Hizmetlerarası Engellilik Grubu (Inter-service Disability Group) kurulmuştur.

Avrupa Komisyonu bünyesinde, engellilik konularında politika oluşturma süreçlerinde sektörlerarası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve engellilik konularında farkındalık ve duyarlılığı arttırmak, bilgi paylaşımı sağlamak ve engellilerin toplumsal bütünleşmelerinin teşvik edilmesi amacıyla ilgili tüm Genel Müdürlüklerin temsil edildiği "Hizmetlerarası Engellilik Grubu" kurulmuştur. Bu oluşumla engellilik boyutunun tüm sektörlerle dahil edilmesi planlanmıştır. Bu grup

²³ Daha detaylı bilgi için BKZ; ASPB, EYHGM internet sitesi.

²⁴ <http://eyh.aile.gov.tr/data/542560ac369dc314a097ec25/2003europeanactionplani.pdf>
"Equalopportunitiesforpeoplewithdisabilities: A European Action Plan"

²⁵ http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/disable/hlg_en.htm

her Genel Müdürlükten temsilcilerin yer aldığı toplam 35 üyeden oluşmaktadır.
B.3- Engelliler Forumu

Engellilerin Politika Oluşturma Süreçlerine Katılımının Arttırılması Avrupa Engelliler Forumu (EuropeanDisability Forum) kurulmuştur.

Avrupa Komisyonu engellilere yönelik hizmet veren sivil toplum örgütlerinin aktif katılımına önem vermektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği düzeyinde engellilerin çıkarları için mücadele eden tüm üye ülkelerden engellilere yönelik hizmet veren sivil toplum örgütlerin bir araya geldiği Avrupa Engelliler Forumu²⁶, nu teşvik etmektedir.

B.4- Engelli Finansman Araçları

Avrupa Birliği'nde Engellilere Yönelik Olarak Başvurulabilecek Finansman Araçlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

Avrupa Sosyal Fonu²⁷: Bu fon, Avrupa Komisyonun Avrupa Birliğine üye ülkelerde engellilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu teşvik etmek üzere kullanılabilir. Bu kaynak iş deneyimleri, çalışma biçimleri, ücret destekleme, geçici korumalı istihdam ve işgücü piyasasına yönelik diğer faaliyetler için kullanılabilir. bunların yanında engellilerin kendi işlerini kurabilmeleri için de bu fondan yararlanılabilmektedir. Bu kapsamda zihinsel ve ağır derecede fiziksel özrü bulunan kişilere yönelik kooperatifler kurma da yer almaktadır. Avrupa Sosyal Fonu Avrupa'da engellilerin fırsat eşitliğini teşvik etmek için yararlanılabilen önemli bir finansman aracıdır.

Topluluk İstihdam Girişimi²⁸: (EmploymentCommunityInitiative-EQUAL): EQUAL Girişimi, işte ve iş arama sürecinde engellilerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık uygulamalarını ortadan kaldırma amacına yönelik yeni yollar geliştirilmesini vurgulamaktadır. İş ve istihdam yaratılması ortaklıkların geliştirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Ortaklıklarda, istihdama ilişkin olarak ayrımcılığa maruz kalan grupların temsilcileri de yer almaktadır.

Socrates²⁹: Okullar ve uzmanların değişimi ve işbirliği programıdır.

Leonardo da Vinci³⁰: Mesleki eğitim programıdır.

C- AB'DE ENGELLİLERE YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

AB'de engellilere yönelik doğrudan ve dolaylı olarak yapılan yasal düzenlemeleri kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz³¹:

- 31 Mayıs 1990, *Konsey İlke Kararı* :Engelli çocuklar ve gençlerin genel öğretim sistemine katılımı (90/C 162/02)
- 20 Aralık 1996, *Konsey İlke Kararı* :Engelli bireylere tanınacak fırsat eşitliği (97/C/12/01)
- 4 Haziran 1998, *Konsey Tavsiye Kararı* : Engelliler için park kartı verilmesi (1998/376/EC)

²⁶ <http://www.edf-feph.org/>

²⁷ http://europa.eu.int/comm/employment_social/esf2000/index-en.htm

²⁸ http://europa.eu.int/comm/employment_social/equal/index_en.html

²⁹ http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/socrates_en.html

³⁰ http://europa.eu.int/comm/education/programmes/leonardo/leonardo_en.html

³¹ <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/11-avrupa-birliğinde-engellilere-yönelik-yasal-duzenlemeler>

Avrupa Birliği'nde Engelli Politikaları

- 17 Haziran 1999, *Konsey İlke Kararı* : Engelli kişilere istihdamda fırsat eşitliği sağlanması (1999/C 186/02)
- 12 Mayıs 2000, *Sonuç Tebliği* : Engelliler için engelsiz Avrupa
- 27 Kasım 2000, *Konsey Kararı* . Ayrımcılığa karşı topluluk eylem planı oluşturulması (2001-2006)
- 27 Kasım 2000, *Konsey Direktifi* : İstihdamda ve işte eşit muamele konusunda genel çerçeve (2000/78 EC), Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi (2000/C 364/01)
- 5 Mayıs 2003, *Konsey İlke Kararı* : Engelli öğrencilere eğitim ve mesleki eğitimde fırsat eşitliği sağlanması (2003/C 134/04)
- 6 Mayıs 2003, *Konsey İlke Kararı* : Engelli bireylere yönelik kültürel etkinlikler ve bu etkinliklere ulaşılabilirlik (2003/C 134/05)
- 15 Haziran 2003, *Konsey İlke Kararı* : Engelli bireylerin istihdamının ve toplumsal bütünleşmelerinin teşvik edilmesi (2003/C 175/01)
- 30 Ekim 2003, *Sonuç Tebliği*: Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı
- 11 Aralık 2013, *Tavsiye Kararı* : Engelli bireylerin kültür, spor, turizm ve boş zaman etkinliklerine tam, eşit ve etkin katılımının sağlanması üzerine Üye Devletlere yönelik CM/Rec(2013)3 sayılı Tavsiye Kararı

SONUÇ

Şu anda dünya nüfusunun % 15 gibi bir kısmının, çok yakın gelecekte ise % 25 gibi büyük bir oranının bakıma muhtaç hale geleceği düşünöldüğünde, Dünyanın ve Avrupa'nın gündeminde önemli bir yer bulan engellilik ve yaşlılığın yakın gelecekte büyük bir sorun ve ekonomik yük olarak karşımıza çıkacağı açıkça görölmektedir. Ülkemizin de bu gelecek olgunun farkında olması ve ciddi önlemler alması gerekmektedir.

Yakın aile ilişkilerinin vurgulandığı diğer kültürlerde olduğu gibi ülkemizde de engellilere ve yaşlılara bakmak ailelerin yükümlölüğünde görölmektedir. Kentleşme ve endüstrileşmeye bağlı olarak ülkemizde hızlı bir nüfus ve sosyal değişim süreci yaşanmaktadır.

Devlet, çeşitli nedenlerle korunmaya muhtaç hale gelmiş kişilere, bireylerden hiçbir katkı beklemeden, huzur ve refah ortamı oluşturarak çevreyle uyumlarını sağlayabilmeleri ve asgari bir hayat düzeyinde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için finansmanını devlet bütçesinden ya da gönüllü kuruluşlardan sağladığı sosyal veya ekonomik tazmin, yardım, teşvik veya bakım hizmetler sunmaktadır.

Bakıma muhtaçlık olgusunun kendi başına bir sosyal risk türü olmasından yola çıkarak, yoksulluk (gelir durumu) gibi ayrı sosyal şartlar aranmaksızın bakıma muhtaç duruma gelmiş bütün kişileri sosyal güvenlik sistemine alacak tamamlayıcı bir bakım güvence sisteminin sağlıklı bir şekilde oluşturulması gerekmektedir.

Sosyal güvenlik reformu kapsamında bakım güvence sistemi ile ilgili yeni düzenlemeler yapılırken, temel stratejik yaklaşım “bakıma muhtaç olan herkese bakım güvence hizmetleri” sağlamak olmalıdır. Bakıma muhtaç her vatandaşımızın, bakım hizmetlerinden yararlanabileceği sosyal bakım güvence sistemi oluşturulmalıdır.

TİDSAD

Yakın gelecekte yaşlılığa dayalı engelliliğin de eklenerek nüfusumuzun % 15'ine yakın kısmının devletin bakım ve desteğine muhtaç olacağını var saydığımızda;

- şimdi verilen hizmetlerin onlarca katına çıkması gerektiğini,
- bu iş için bütçeden ayrılan ödeneğin önemli oranda artması gerektiğini,
- teknik alt yapı ve hizmet binalarının yatırım oranlarının artması gerektiğini,
- kalifiye ve yardımcı çok sayıda personelin istihdam edilmesi gerektiğini söyleye biliriz.

Bu veriler doğrultusunda; Avrupa Birliğine üye ülkelerin engelli politikasını yakın gelecekteki sosyal ve ekonomik şartları da göz önünde bulundurarak revize edilmesinin hatta yeniden oluşturmasının önemli olduğu aşıkardır.

KAYNAKLAR

Commission Of TheEuropeanCommunities (2000).
Communicationfromthecommissiontothecouncil, theEuropeanparliament,
theeconomicandsocialcommitteeandThecommittee of theregions.
http://eyh.aile.gov.tr/data/542560ac369dc314a097ec25/2000_barrierfreeeuropa.pdf
(05.06.2016)

Dünya Sağlık Örgütü, (2011)*Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti* (www.who.int) (05.06.2016)
[http://www.sivilsayfalar.org/rakamlarla-dunyada-engellilik-en-buyuk-azinlik-engelliler-2/\(07.06.2016\)](http://www.sivilsayfalar.org/rakamlarla-dunyada-engellilik-en-buyuk-azinlik-engelliler-2/(07.06.2016))

İnternet: http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/index_en.htm
adresinden 07 Haziran 2016 alınmıştır

İnternet: http://europa.eu.int/comm/employment_social/esf2000/index-en.htm adresinden 07
Haziran 2016 alınmıştır

İnternet: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/disable/hlg_en.htm adresinden 07
Haziran 2016 alınmıştır

İnternet: <http://www.edf-feph.org/> adresinden 07 Haziran 2016 alınmıştır
of 31 May 1990

OJEC - Declaration on theRights of DisabledPersonsProclaimedby General Assembly resolution
3447 (XXX) of 9 December 1975

OJEC -CouncilDecision of 22 July 2003on guidelinesfortheemploymentpolicies of
theMemberStates (2003/578/EC)

OJEC -CouncilDecision of 27 November 2000 establishing a
Communityactionprogrammetocombatdiscrimination (2001 to 2006) (2000/750/EC)

OJEC -CouncilRecommendation of 24 July 1986 on theEmployment of Disabled People in
theCommunity (86/379/EEC)

OJEC -Resolution of thecounciland of therepresentatives of thegovernments of
thememberstatesmeetingwithinthecouncil of 20 December 1996 on equality of
opportunityforpeoplewithdisabilities

Avrupa Birliği'nde Engelli Politikaları

- OJEC -Resolution of TheCouncilandTheMinisters of Education Meeting WithinTheCouncil
- OJEC -World Programme of Action ConcerningDisabledPersons 3 December 1982, byitsresolution 37/52. 1/
- OJEC, Charter Of FundamentalRights Of TheEuropeanUnion (2000/C 364/01), C 364/1-18.12.2000
- OJEC, CouncilDecision of 3 December 2001 on theEuropeanYear of People withDisabilities 2003 (2001/903/EC), L 335/15- 19.12.2001
- OJEC, Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general frameworkforequaltreatment in employmentandoccupation, L 303/16-2.12.2000
- Öke, M. K. (1991). *Aile politikaları, karşılaştırmalı ülkeler panoraması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Özdemir, H. (2015). *Avrupa Mantığı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Yararcan, T. (1991). *Aile politikaları, karşılaştırmalı ülkeler Panoraması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu,